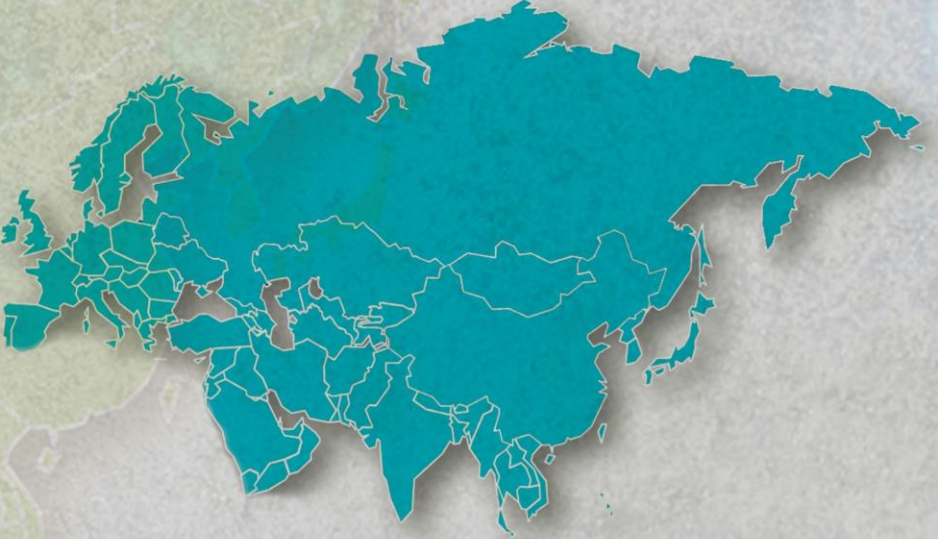

GEÇMİŞTEN GELECEĞE AVRASYA

Editörler

Mustafa AĐA

Mehmet Ali YOLCU

paradigma akademi

GEÇMİŞTEN GELECEĞE AVRASYA

Editörler: Mustafa AĐA - Mehmet Ali YOLCU

GEÇMİŞTEN GELECEĞE AVRASYA

Editörler:

Mustafa AÇA

Mehmet Ali YOLCU

Geçmişten Geleceğe Avrasya

Editörler:

Mustafa AÇA

Mehmet Ali YOLCU

ISBN: 978-625-7431-15-6

Sertifika No: 32427

Birinci Baskı

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

Tel: 0531 988 97 66

Dizgi, Grafik & Kapak Tasarım: Mustafa DİNÇ

Matbaa: Vadi Grafik Tasarım ve Reklam LTD. ŞTİ.

Sertifika No: 47479

Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Paradigma Akademi – Haziran 2021

İÇİNDEKİLER

Sunuş ◆ iv

Geç Antikçağ'da Kafkasya'da Küresel Rekabet: V.-VI. Yüzyıl Bizans-Sasani
Savaşları ve Bölgeye Etkileri
Ali Genç ◆ 1

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrasya'da Rusya Etkisi ve Rus Dış
Politikasında Avrasyacılık
Mevlüt Akçapa - Meryem Odabaş ◆ 22

Sadri Maksudi Arsal'ın Rusya ve Türkiye'deki Kültür ve Hukuk Politikalarına
Etkisi (1879-1957)
Muhabbet Doyran ◆ 44

Eleke Sazı'ndaki 4. Kurgan ve "Altın Adam" Buluntuları Üzerine Bir
Değerlendirme
Mehmet Kutlu ◆ 57

Avrasya Coğrafyasında Türk Kaya Resimleri
Yasin Cemal Galata ◆ 76

Bulaşıcı Hastalıkların Arkeolojik Geçmişi ve Yakın Çağa Yansıması
Çağatay Yücel – Umut Parlıtı ◆ 108

Salgın Hastalıkların Eski Önasya Topluları Üzerindeki Teopolitik ve
Sosyolojik Etkisi
Suzan Akkuş Mutlu ◆ 122

Covid-19 Salgını Sonrası İnsan, Gelenek, Umud
Sibel Turhan Tuna ◆ 141

Etik Bir İlke Olarak "Utanmazlık"
Zeynep Kantarcı Bingöl ◆ 159

Positive Aspects of Big Data in the Financial Sector and Development in
Kazakhstan
Gulmira Azretbergenova ◆ 188

ELEKE SAZI'NDAKİ 4. KURGAN VE "ALTIN ADAM" BULUNTULARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*Mehmet KUTLU**

Ortalama yüksekliği deniz seviyesinden 1400-1550 m arasında değişen bir yayla olan Eleke Sazı, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Doğu Kazakistan Vilayeti'ne bağlı Tarbagatay ilçesinde bulunmaktadır (Kutlu, 2020a: 145). Sarı Şokı, Arşalı, Akşagıl ve Akberen gibi fazla yüksek olmayan dağlarla çevrili olan Eleke Sazı yaylası, Tarbagatay dağlarının kuzey eteklerinde (Foto. 1) konumlanmaktadır. Kargıba ırmağını meydana getiren birçok dere ve çayların bulunduğu Eleke Sazı, sazlık alanların yanı sıra geniş düzlüklerle kaplıdır (Samashev vd., 2018: 8). Yayla Aksuat ve Kökcıra köylerinin yaklaşık olarak 90 km. güneyinde bulunmaktadır (Samashev vd., 2019: 92).

Foto. 1: Eleke Sazı Yaylası (M. Kutlu, Temmuz, 2019).

Daimî yerleşim yerinin olmadığı bu yaylada yaz aylarında birkaç ay boyunca hayvanlarını otlatmaya gelen Kazaklar yaşamaktadır. Yayla adını 18. yüzyılda yaşadığı söylenen Elekenbay adındaki bir Kazak beyinden almaktadır.

Kazakistan'ın Doğu Kazakistan Vilayeti Akimi Danial Akhmetov'un destekleriyle Prof. Dr. Zainolla Samashev başkanlığındaki bir arkeoloji ekibi tarafından 2016 yılında Eleke Sazı'nda başlatılan arkeolojik yüzey araştırmaları, 2018 yılından itibaren kazı çalışmaları şeklinde sürdürülmektedir. 2019 yılında yürütülen Eleke Sazı'ndaki arkeolojik

* Doç. Dr. - Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü - Denizli / Türkiye, mehmetkutlu@pau.edu.tr (Orcid ID: 0000-0002-3075-3965)

kazılara yazarın da içinde yer aldığı bir araştırma ekibi katılmıştır (Kutlu, 2020a: 145).

Eleke Sazı yaylasında yapılmakta arkeolojik araştırmalar sonucunda değişik dönemlere ait 300'ü aşan sayıda kurgan ve mezar anıtlarının bulunduğu tespit edilmiştir. M.Ö. 9. yüzyıldan M.S. 7. Yüzyıla (Göktürk dönemine) kadar oldukça geniş bir zaman dilimine tarihlenen Eleke Sazı mezar anıtlarının birbirinden bağımsız altı grup halinde çizgisel düzlemde sıralanan kurgan zincirlerinden oluştuğu ortaya çıkarılmıştır (Samashev, 2018: 109).

Foto. 2: 4. Kurganın kazı öncesi genel görünümü (Samashev, 2019).

Prof. Dr. Zainolla Samashev başkanlığındaki arkeolojik araştırma ekibi, öncelikle "2016-2018 yılları arasındaki Doğu Kazakistan Vilayetinde Arkeolojik Araştırmaların Geliştirilmesi Projesi" kapsamında Eleke Sazı'nda "Kazakistan Altay'ının Saka ve Hsien-pi Dönemi Anıtları" konulu yüzey araştırmalarını gerçekleştirmiştir (Samashev, 2018, 8). 2018 yılındaki kazı çalışmalarında ilk olarak 2. grup olarak tanımlanan kurganlar arasında yer aldığı tespit edilen ve 4. Kurgan olarak adlandırılan mezar anıtı (Foto. 2, 3) üzerinde odaklanılmıştır (Samashev, 2019: 42).

Foto. 3: 4. Kurganın kazı sonrası genel görünümü (Akhmetov vd, 2019).

Erken Demir Çağına tarihlendirilen 4. Kurgana, biri 11-13 yaşlarındaki bir genç kadına; diğeri ise 17-18 yaşlarındaki bir genç erkeğe ait iki bedeninin defnedildiği anlaşılmıştır (Samashev, 2018: 110-111). Mezar soyguncuları tarafından genç kadına ait olan ve kurgana defnedilen değerli eşyalarının büyük ölçüde yağmalandığı ancak hırsızların birden fazla kişinin defnedilmiş olduğunu beklememesi nedeniyle genç erkeğin iskeleti ve değerli eşyalarının ise fark edilmeden kaldığı tespit edilmiştir (Foto. 6, 8). Bu sayede kurgana defnedilen genç adama ve genç kadına ait bazı değerli eşyaların korunabildiği görülmüştür. M.Ö. 8-7. yy. tarihlenen ve silahlarıyla birlikte baştan ayağa altın boncuklar ve pullar ile ihtişamlı hayvan tasvirli üslupta yapılmış levha şeklindeki çeşitli süsleme unsurlarıyla kaplı olan genç adam "Altın Adam" olarak tanımlanmıştır (Dzhansugurova vd., 2019: 101-102).

Foto. 4: Kazı sonrasında kurganın genel görünümü (Temmuz, 2019).

Araştırmalara ilk başlandığında kurganın üzerinin bitkilerle kaplı olduğu (Foto. 5) görülmüş ve mimari özellikleri incelendiğinde ilk olarak Eleke Sazı'ndaki orta büyüklükteki kurganlar arasında yer aldığı ve etrafının renkli ve iri dere taşlarının çift sıra halinde dairesel biçimde sıralanmasıyla oluşturulan taş çitle çevrelendiği ortaya çıkmıştır. (Foto. 3, 4) Bu yönleriyle 4. Kurganın, Eleke Sazı'ndaki en yaygın rastlanan kurgan tipine dâhil olduğu anlaşılmıştır.

Foto. 5: Kurganın katmanlarının kesitten görünüşü (Samashev vd, 2018).

4. Kurganın çapı 33,25 m ve zeminden yüksekliği 1,60 m olarak ölçülmüştür (Samashev, 2019: 42). Kurganı çevreleyen söz konusu iki sıra halinde taşların sıralanmasıyla meydana getirilen çit halkasının çapı 50 m iken genişliğinin 0,60 m ile 1,25 m arasında değiştiği tespit edilmiştir (Samashev vd., 2018: 8). Bununla birlikte iç kısmı çakıllı bir dolguya sahip olan taş çitlerin hemen bitişiğinde genişliği 4,6 m ile 5,9 m arasında değişen ve yaklaşık 0,35 derinliğe sahip olan sığ bir hendek bulunmaktadır (Samashev vd., 2018: 109). Dairesel biçimli hendeğin uçları ayrı olup birbiriyle birleşmemektedir. (Foto. 3) Prof. Dr. Zainolla Samashev'e göre, kurganın üst örtü yapısına ait bir unsur olarak değerlendirilen hendeğin oluşturulması, dünya hayatından ölüm âlemine geçiş yapan mezar sahibinin onuruna inşa edilen kurganla ilişkili bir törensel ritüelin son eylemi olarak yorumlanabilir (Samashev vd., 2018: 8). Kurgan bir anlamda ölünün evi olarak kabul edildiğinde söz konusu hendekler birer temsili avlu duvarı olarak nitelendirilebilir. Taşlarla örülen çember çitler ve bazı durumlarda hendekler İskit ölü gömme geleneğine göre kurganların üst örtü yapısının karakteristik unsurudur. Benzer bir hendek M.Ö. 4. yy. tarihlenen Berel'deki 11. kurganının etrafında da ortaya çıkarılmıştır (Kutlu ve Kutlu, 2020: 181).

Foto. 6: Kurganda "Altın Adam"ın defin yeri (Samashev vd., 2018).

Kurganın doğu tarafında mezar soyguncuları tarafından tahrip edilmiş 5,30 m uzunluğunda ve genişliği 1,30-1,56 m arasında değişen bir dehliz ortaya çıkarılmıştır (Samashev, 2019: 43). Ayrıca kurganın mimari açıdan temel unsuru olarak değerlendirilen defin odasının ikizkenar yamuk (tepesi kesik bir piramit) planlı olduğu ve dönemin ölü gömme geleneklerine uygun olarak zemin seviyesinin altında değil özgün toprak seviyesinin üzerinde inşa edildiği belirtilmektedir (Samashev vd., 2018, 10). Defin odası içten içe 3,50 x 3,60 m ölçülerinde kareye

yakın dikdörtgen planlıdır ve tıpkı Eleke Sazı'na yakın konumda bulunan Şilikti Vadisindeki Baygetöbe kurganındakine benzer şekilde tomruklar kullanılarak inşa edilmiştir. Ancak defin odasının tabanındaki direk temel çukurları ve duvarların yanında aşırı hasar görmüş hatta çürümüş yatay ve dikey konumlanan tomruk izlerine rastlanması nedeniyle Baygetöbe Kurganından farklı teknikler uygulandığı düşünülmektedir (Samashev, 2019: 42). Ayrıca defin odasının o dönemin mitolojik anlayışlarına göre en savunmasız olarak yorumlanan batı kısmı dış taraftan toprakla sıvanarak güçlendirilmiş olmalıdır (Samashev vd., 2018:10).

Foto. 7: Kurgan tabakaların profilden görünümü (Samashev vd., 2018).

4. Kurganın üzeri çayırda kaplı kesekler, kerpiçler ve toprak gibi dolgu malzemelerinin düzensiz tabakalar şeklinde döşenmesiyle örtüldükten sonra üzerinin küçük kayrak taşlar ve dere çakıllarından oluşturulan bir tabakayla adeta bir zırh gibi kaplandığı ortaya çıkarılmıştır. (Foto. 7) Kurganın örtüsünün en üst katmanı olan ve "taş zırh" olarak adlandırılan taş örtüsü ne yazık ki tepe kısmından mezar soyguncuları tarafından açılan dairesel çukur nedeniyle tahrip edilmiştir.

Foto. 8: 4. Kurganda bulunan "Altın Adam"ın iskeleti (Samashev vd., 2019).

Ancak kurganın örtü sistemi, temel çevresi boyunca dairesel şekilde iki-üç sıra iri taşlardan örülen temel duvarı sayesinde dağılmadan kalabilmiştir. Özellikle kurgana defnedilen genç kadın ve erkeğin giyimlerine ait çok sayıda altın süsleme unsurlarının söz konusu bu taştan temel duvarın arasına saklanmış olmasından dolayı söz konusu taş temel duvarının dini veya kutsal bir çeşit koruyucu işlevi olduğu düşünülmektedir (Samashev vd., 2018: 110).

Kurganda Orta Kazakistan'daki Sariarka bozkırlarında görülen ve Erken Saka dönemine tarihlenen Tasmola Kültürüne ait kurgan buluntularına benzer şekilde altın levhadan yapılmış yüzleri cepheden ve vücutları profilden yatar vaziyette betimlenen yırtıcı hayvan ve kuş figürleri (Foto. 9, 10) tespit edilmiştir (Samashev, 2019: 44).

Foto. 9: Altından yapılmış yırtıcı hayvan figürleri (Doğu Kazakistan Akimdiği Basın birimi).

Foto. 10: Altından yapılmış yırtıcı hayvan figürleri (Doğu Kazakistan Akimdiği basın birimi).

Ayrıca, giyim unsurları ve çizmeleri süsleyen binlerce altın pul (Foto. 11), halka ve boruvari boncuklar (Foto. 12, 13); yaklaşık çapı 1 cm olan 2-4 adet halkanın arka yüzüne lehimlenerek meydana getirilen altın pullar (Foto. 11), boğumlu ve dilim desenli silindirik altın boncuklar, altın telden yapılmış spiral yay parçaları dikkat çekicidir (Samashev vd., 2018: 12).

Foto. 11: Giyim unsurlarını süsleyen altın pullar (Doğu Kazakistan Akimdiği basın birimi)

Foto. 12: Giyim unsurlarını süsleyen altın boncuk ve silindirik parçalar (Z. Samashev, 2018).

Foto. 13: Giyim unsurlarını süsleyen altın boncuk ve silindirik parçalar (Z. Samashev, 2018).

Bunların yanı sıra değerli ve yarı değerli taşlardan çok sayıda renkli boncuk, lületaşı veya fildişinden yapılan kolyeler (Foto. 14), altın parçalardan oluşan kolyeler (Foto. 15, 16); çeşitli takılar (Foto. 17, 18, 19) ve tunç bir iğne gibi birçok buluntu ele geçmiştir (Samashev vd., 2018: 12).

Foto. 14: Temel duvarının altında bulunan değerli taşlı kolye (Z. Samashev, 2018).

Foto. 15: Temel duvarının altında bulunan altın halkalı kolye (Z. Samashev, 2018).

Foto. 16: Altın boncuklu kolye.

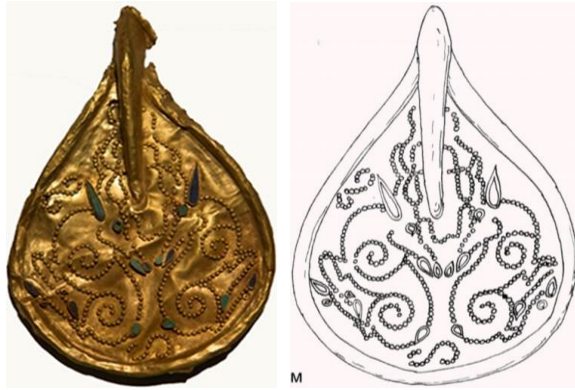

Foto. 17: Firuze kakmalı altın sadak tabanı süsü (Z. Samashev,2018) ve çizimi (Z. Samashev, 2019: 54).

Foto. 18 - Foto.19: Altın takı unsurları (Doğu Kazakistan Akimdiği Basın birimi).

Prof. Dr. Zainolla Samashev kurganın örtü sisteminin kuzey kısmındaki kazılarla ortaya çıkarıldığını belirtmektedir. Erken Saka kurganlarının çoğunda olduğu gibi definler yer altına değil özgün yer seviyesinde yapılmıştır. Bu durum, 4. kurganının Erken Saka kurganlarının içinde en meşhurlarından olan ve definleri özgün zemin seviyesinin 5 m derinliğine yapıldığını bildiğimiz Arjan 2 mezarlığındaki 5. kurgandan en belirgin ayırt edici özelliğidir (Samashev vd., 2018:12).

Antropologların ön değerlendirmelerine göre 11-13 yaşlarında olduğu tespit edilen genç kıza ait bedeninin mezar odasının tabanına defnedilmiş ancak ona ait eşyalar dehlizden içeri sızan mezar soyguncuları tarafından tamamen yağmalanmıştır (Dzhansugorova vd., 2019: 101-102). Genç kızın kafatası kemikleri ve mumyalama işlemleri amacıyla delikler açılan humerus (kol kemiği) bulunmuştur. (Foto. 20)

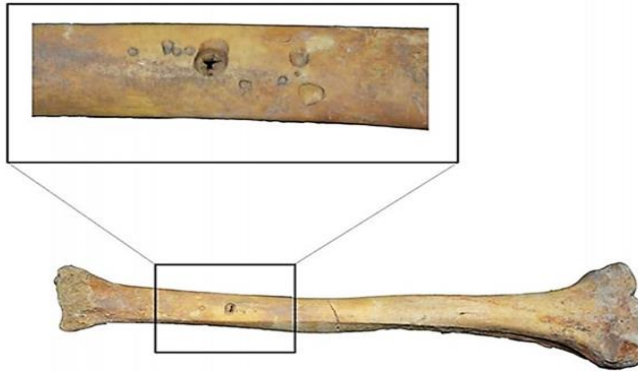

Foto. 20: Mumyalama maksatlı humerus'a (kol kemiği) açılan delik (Z. Samashev, 2019).

Ayrıca giyim unsurlarına ait bir süs ögesi olduğu düşünülen ve benzerleri daha önce Sariarka bozkırlarının (Orta Kazakistan) Tasmola kültürüne ait Taldı 2 kurganında ele geçen buluntularda saptanan altın levhadan yapılmış yoğun stilizasyona sahip abartılı derecede büyük boynuzları olan geyik figürü (Foto. 21) bulunmuştur (Samashev vd., 2018: 13).

Foto. 21: Abartılı uzatılmış büyük boynuzu olan geyik figürü (Z. Samashev, 2019)

Mezar odasındaki taş yığınları sayesinde fark edilmeyen ve hırsızlardan şans eseri korunabilen diğer defin ise, mezar odasının kuzey bölümünde ortaya çıkarılmıştır. Genç kıza ait kemiklerinin sağında konumlanmıştır (Samashev vd., 2018: 111). Buradaki defin, zengin altın buluntularla birlikte gömülmesi nedeniyle soylu veya toplumsal hiyerarşinin üst kesiminden olduğu düşünülen 17-18 yaşlarındaki bir genç erkeğe aittir (Dzhansugorova vd., 2019: 102). Bedeni doğu-batı doğrultusunda sırt üstü yatırılmış olan genç adamın başı hafif kuzeye dönük şekilde defnedilmiştir (Samashev vd., 2018: 112-113). Genç adam ait kemiklerin iyi derecede korunmuş olması nedeniyle antropolojik rekonstrüksiyon ve diğer incelemelerin yapılmasına olanak sağlamıştır. Örneğin, 2019 yılında bu genç adamın genetik özellikleri üzerine yapılan bir çalışmanın sonuçları yayınlanmıştır (Dzhansugorova vd., 2019: 100-110).

Foto. 22: Altın levhadan yapılmış geyik ve boynuzsuz maral figürleri (Z. Samashev, 2019).

Bununla birlikte, genç adamın kafatasının solunda kendisine ait başlığa ait olduğu tahmin edilen altın levhadan yapılmış geyik başı ve boynuzsuz maral figürü şeklindeki süslemeler bulunmuştur. (Foto. 22) Genç adamın kafatasının sağında ise şakak kemiği seviyesinde antropologlara göre cesedin mumyılanması için kullanıldığı düşünülen bir altın borucuk saptanmıştır. (Foto. 23)

Foto. 23: Mumyalamada kullanılan bir altın borucuk.

Foto 24: Altın kolye (Z. Samashev, 2019).

Ayrıca baş ile sol omuz arasında, sol yağırın ve köprücük kemiğinin üzerinde altın levhadan yapılmış iki adet geyik başı figürü daha ortaya çıkarılmıştır. Genç adamın boynunda dikdörtgen uçlu ve spiral gövdeli altın çubuktan yapılmış gösterişli bir kolye ele geçmiştir. (Foto. 24) Benzer bir kolye örneğine Orta Kazakistan'da bulunan Akbeit Kur-

ganlarından 7. kurganında rastlanmıştır (Samashev vd., 2018: 13). Sol köprücük kemiğinin solunda ise küçük bir halka şeklinde kıvrılmış bir altın plak bulunmuştur; üzerinde bir yırtıcı hayvan tasviri görülmektedir. (Foto. 25, 26)

Foto. 25 - Foto. 26: Altından yapılmış kıvrılmış küçük hayvan figürü (Z. Samashev, 2019)

Genç adamın sol köprücük kemiği üzerinde, halka biçiminde kıvrılmış kedigil bir avcı figürü şeklinde küçük bir altın şerit bulunmuştur. Bu figürün başı, yüzü, omuzu ve kulakları gibi uzuvları turkuaz taş kakmalı oval oyuklar biçiminde yani Erken Saka dönemine ait teknik ve üslup özelliklerine göre betimlenmiştir. Bu şeridin benzeri bir diğer şerit ise iskeletin sağ tarafında, kalça (pelvik) kemiğinin yukarı kısmında ele geçmiştir ve genç adamın belindeki kemere ait bir süs unsuru olduğu sanılmaktadır. Ayrıca sağ kalçanın aşağı kısmında, metal alaşımdan yapılmış altın kınıyla ihtişamlı kısa kılıç (Foto. 27, 28, 29) bulunmuştur. Taneleme (granülasyon) tekniğiyle küçük altın küreciklerden oluşturulmuş kompozisyon ve küçük geyik figürleriyle (Foto. 28) süslenmiştir (Samashev vd., 2018: 111).

Kısa kılıç tunçtan yapılmış iken, yüksek kabartmalı süslemeli sap kısmı ise zıt yönlere bakan iki yırtıcı hayvan başıyla taçlandırılmıştır (Foto. 27). Altından yapılmış olan kısa kılıcın kını üstünde çeşitli süsleme unsurlarına sahip bir kompozisyon yerleştirmiştir (Foto. 28). Bununla birlikte kısa kılıcın kemere asılmasını sağlayan ve iki parçadan oluşan tunçtan yapılmış zincir unsurları (Foto. 29) dikkat çekmektedir (Samas-

hev, 2018: 111). Eleke Sazı kısa kılıcı ve kını tasarımı bakımından Karadeniz'in kuzeyindeki İskit "akinakes" kılıçları ve kınlarının atası veya öncüsüdür ve kurganlarda *in situ* olarak saptanan en erken örneklerden biri olması bakımından son derece önemlidir. Kısa kılıcın kınına kemere bağlanma mekanizması yani zincirinin tespit edilmesinin bilimsel değeri ise daha önceki bazı çalışmalarda yanlış şekilde "Pers tipi" olarak tanımlanan ve Persepolis kabartmalarında betimlenen İskit savaşçılarınca kullanılan "akinakes" olarak adlandırılan kısa kılıçlarının en erken tarihli örneğinin Eleke Sazı'nda bulunmuş olmasıdır (Kutlu, 2020b: 76).

Foto. 27 – Foto. 28 – Foto. 29: Tunç saplı Demir kısa kılıç ve altın kın ve rekonstrüksiyonu (Z. Samashev, 2019).

Ayrıca genç adamın sol kolunun altında sıradan bir ok kılıfı yerine ok ve yayların konulduğu özel bir sadak bulunmuştur (Foto. 30, 31). Sadağın tahta kenarını süsleyen uzun ve ince altın şerit (Foto. 30), teçhizat şeklinin deformasyonu sonucunda yüzeye kaymış olarak bulunmuştur. Sadağın ahşap tabanı, üzerinde taneleme (granülasyon) tekniğiyle yapılmış karşılıklı konumlanmış ve altın levhadan yapılmış iki geyik figürüyle (Foto. 17) süslenmiştir (Samashev vd., 2018: 14).

Foto. 30: Sadağ üzerinde altın kaplama şeritleri (Z. Samashev, 2019: 53).

Foto. 31: Sadağın rekonstrüksiyonu.

Foto. 32: Sadaktaki altın geyik figürleri (Z. Samashev, 2019).

Sadak kaplamasında tasvir edilen geyiklerin uzun, ince kulakları ve yuvarlak gözleri, firuze renkli taşların (lapis lazuli) kakma tekniğiyle yerleştirilmesi için oluşturulmuştur (Samashev vd., 2018: 14).

Foto. 33: Firuze taş kakmalı altın geyik figürleri (Oralbay, 2018: 32).

Sadağın dibinde tunç ok uçları tespit edilmiştir. (Foto. 33, 34) Kılıfın solunda genç adamın gövdesine paralel olarak konumlandırılmış etkileyici görünümüne sahip boynuzlarıyla yatar vaziyette betimlenen ge-yik ve boynuzsuz maral figürleri (Foto. 31, 32,33) bulunmuştur (Samashev vd., 2018: 14).

Ayrıca genç adamın her iki ayağının parmak kemiklerinin etrafında çok sayıda silindirik altın parçaları ele geçmiştir. (Foto. 34) Bu unsurların benzerlerinin Arjan 2 kurganında tespit edildiği belirtilmektedir (Samashev vd., 2018: 14). Yine bu özellik te 4. Kurganın Erken Saka dönemine ait olduğunu gösteren önemli bir benzerliktir.

2019 yılının mayıs – ağustos ayları arasında ise 4. kurganın koruma altına alınarak müzeye (Foto. 34) dönüştürülmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür (Akhmetov vd., 2019: 31-32). Bu amaçla, kurganın dış halkasıyla temel duvarı arasındaki kalan bitkiler temizlenmiştir; lakin 4. kurganın *in situ* halinin daha iyi algılanmasını sağlamak amacıyla özgün halde bırakılan kuzey batı kısmına dokunulmamıştır. Kurganın kesit stratigrafisi ve örtü tabakalarının gözükmeleri için defin odasının dış temeline doğru aşamalı olarak kazı yapılmıştır. Kurganın kesitleri ve tabanında dolgu malzemesi olarak kullanılan çayır kesekleri, kerpiç parçaları vs. bilimsel incelemeler için yerinde bırakılmıştır (Akhmetov vd., 2019: 31-32).

Foto. 34 – Foto. 35: Ok uçları ve boynuzsuz maral figürleri, boynuzsuz maral figürü (Z. Samashev, 2019).

Foto. 36: 4. Kurganın yakınına yapılması planlanan müzenin maketi (Samashev vd,2019)

Foto. 37: 4. Kurganında ele geçen bazı ziynet eşyalarının genel görünümü (Samashev, 2019)

2019 yılı Eylül ve Ekim aylarında 4. Kurgan'da ele geçen genç adamın iskeleti ve anatomisine yönelik çalışmaların sonucunda "Altın Adam"ın rekonstrüksiyonu yapılmıştır (Samashev vd., 2019: 92-100).

Sonuç

Eleke Sazı'ndaki 4. Kurgan mimari özellikleri ve arkeolojik buluntularının incelenmesiyle M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllar arasında tarihlendirilmektedir. Kurgan mimarisi yönünden incelendiğinde 4. Kurganın, çağdaşı olan Doğu Kazakistan ve Orta Kazakistan'ın Erken Saka dönemine

tarihlenen kurganlar çok sayıda ortak yönlere sahip olmasının yanı sıra kendine özgü bazı farklılıkları da olduğu gözlenmiştir. Diğer taraftan, 4. Kurgandaki arkeolojik buluntular, yapım teknikleri, süsleme unsurları ve ikonografik özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde Eleke Sazı'nın (Doğu Kazakistan) batısındaki, Orta Kazakistan ve Yedisu, doğusundaki Sayan-Altay ve güneyindeki Sincan (Doğu Türkistan) bölgelerindeki M.Ö. 9.-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Erken Saka dönemi kurganlarına ait buluntularla farklı açılardan daha yakın özellikler gösterdiği anlaşılmıştır.

Bu durum Eleke Sazı'nın içinde yer aldığı Tarbagatay bölgesinin Altaylardan batıya ve güneye açılan bölgelerle etkileşim ve kültür-sanat ilişkilerin tespitinde çok büyük önemi olduğunu göstermektedir. Tarbagatay, tarih boyunca Orta Asya'nın önemli kültür havzaları arasında yer almış ve farklı bölgelerle geçiş özellikleri gösteren etkileşim içinde olduğunu yansıtan arkeolojik verilere sahip olmuştur. Bu bağlamda Eleke Sazı 4. Kurgandaki mimari özellikler ve süsleme unsurlarında geniş coğrafi alanlardaki kurganlarla benzerlikler ve farklılıklar gözlenmektedir. Yüksek ve aşılması zor yükseltiler olan Altaylar ve Tanrı Dağları arasında coğrafi olarak nispeten daha alçak dağlara ve geniş düzlüklere sahip olan Tarbagatay bölgesi hem doğu-batı hem de kuzey-güney yönlerinde geçit imkânı vermesi nedeniyle Orta Asya Türk Kültürünün buluşma ve yayılma noktası olmuştur. Özellikle Altayları Sincan'a (Doğu Türkistan) ve Altayları Tanrı Dağlarına bağlaması yönleriyle Tarbagatay bölgesinin Türk Tarihinin derinlerinde önemli olaylara sahne olduğuna ve bu bölge yapılacak daha çok arkeolojik çalışma ile İslam Öncesi Türk Sanatı açısından önemli bilgilere ve bulgulara ulaşılmasının mümkün olduğu görülmektedir.

“Altın Adam” kurganı olarak tanımlan Eleke Sazı'ndaki 4. Kurganın en önemli arkeolojik buluntuları 15000 parçayı bulan değerli taş ve altın parçalarından oluşan süsleme unsurlarıdır. Öncelikle Eleke Sazı'nda bulunan “Altın Adam”, 1969 yılında Kazakistan'da Almatı'nın yaklaşık 50 km doğusunda Esik'te bulunan ilk “Altın Adam” dan sonra mezar soyguncularından korunmuş olarak ele geçen ilk örnek olması nedeniyle önemli bir keşiftir. Ayrıca 15000'i aşan altın parça sayısının çokluğu itibarı ile şimdiye kadar keşfi yapılan Avrasya'nın en zengin buluntuya sahip Erken İskit / Saka kurganı olarak değerlendirmek mümkündür.

Kaynaklar

- Akhmetov, D. vd. (2019). Kulturnoye naslediye Sakov i velikih Tyurkov v Vostoçnom Kazahstane: Voprosı kompleksnogo izuçeniya, sohraneniya i mezeifikatsii. *Altay Türki Aleminin Altın Besigi*. (ed. Danial Akhmetov), 8-33, Öskemen: Şıgıs Kazakistan Oblısının Akımdığı.
- Dzhansugurova, L. vd. (2019). Analiz otsovskih i materinskih liniy drevnih obyektov iz panteona Eleke Sazı. *Altay Türki Aleminin Altın Besigi*, (ed. Danial Akhmetov), 100-110, Öskemen: Şıgıs Kazakistan Oblısının Akımdığı.
- Kutlu, M. (2020a). Eleke Sazı'nda Geç Tunç Çağı'na ait bir İskit kurganı. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4, 144-156.
- Kutlu, M. (2020b). *Keşfinin 50. yılında Esik Kurganı ve Altın Elbiseli Adam*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Kutlu, M. & Kutlu, L. (2020). Berel'deki 11. Kurgan ve Pazırık Kültürü. *Sanat Tarihi Dergisi*, 29(1), 173-207.
- Oralbay, E. (2018). Pamyatniki Eleke Sazy. *Altay Türki Aleminin Altın Besigi*, (ed. Danial Akhmetov), 26-32, Öskemen: Şıgıs Kazakistan Oblısının Akımdığı.
- Samashev, Z. (2018). K izucheniyu kul'tury rannikh sakov Vostochnogo Kazakhstana. *Drevniye i srednevekovyye obshchestva Yevrazii: perekrestok kultur*, 109-117, Ufa: Mir Pechati.
- Samashev, Z. (2019). K voprosu o formirovaniı rannesakskogo kulturnogo kompleksa v Vostoçnom Kazahstane. *Turkic Studies Journal*, 1(1), 37-60.
- Samashev, Z. vd. (2018). Kultura rannih sakov Tarbagataya (Naçalo kompleksnih issledovaniy ogrebalno-pominalnih pamyatnikov na Eleke Sazı v verhovyah reki Karbıga). *Altay Türki Aleminin Altın Besigi*, (ed. Danial Akhmetov), 8-14, Öskemen: Şıgıs Kazakistan Oblısının Akımdığı.
- Samashev, Z. vd. (2019). Sak kezeni jaungerinin jerleu kostyumının kayta jangırtu masesine (Eleke sazı korımının jana materialdarı). *Ulu Dala: Tarih pen Madeniyet VI. Ejelgi tehnologiyalar. Körme Katalogı*, (ed. Akhan Ongarılı), 92-118, Nur-Sultan: Kazakistan Respublikası Ultık Muzeyi.

Dünya nüfusunun yaklaşık %70'ini barındıran Avrasya; Avrupa ve Asya kıtalarından müteşekkil, büyük bir potansiyeli içinde barındıran coğrafi bir bölgedir. Von Humbolt, bu terimi 1849'da icat ettiğinde, Avrasya'yı bir "siyasi coğrafya" ekseninde tanımlamıştır ve bu terimin bağlamında Asya ile Avrupa'yı yaklaştırma perspektifi bulunmaktadır. Kadim felsefelerin, kültürlerin ve dinlerin anavatanı olan bu coğrafya, dünya tarihi ve politikasında jeostratejik bir rol oynamıştır. Dahası Avrasya, gelecekte küresel başat politikaları etkileme potansiyeline sahiptir.

Elinizdeki bu kitap, Avrasya'yı odaklayan veya bir yönüyle bu coğrafya ile ilişkili çalışmaları bir araya getirmeyi amaçlayan bir çabanın ürünüdür. Bu kitap ile; tarihi, coğrafi, kültürel, sosyal, etnik, politik, stratejik ve ekolojik özellikleri ile dünden bugüne odak merkezlerden biri olan Avrasya ile ilgili çalışmaları sizlerle buluşturmayı hedefledik. Türkiye'de Avrasya çalışmalarının hem tarihinin çok da eskilere uzanmaması hem de sayıca az olması nedeniyle bu kitap çalışması bizce daha anlamlı hale gelmiştir.

paradigma akademi
Basın Yayın Dağıtım

9 786257 431156